

Projektas

Valstybinė lietuvių kalbos komisija

2010 metų veiklos ataskaita

Vilnius, 2011

Turinys

Valstybinė lietuvių kalbos komisija	3
1. Kalbos programos	4
Kalbos programų lėšos	4
Darbai pagal sutartis su institucijomis	4
Kalbos programų koordinavimo tarybos veikla	5
Kalbos programų ekspertų tarybos veikla.....	5
2. Valstybinės kalbos teisinė apsauga	5
Įstatymai.....	5
Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai ir kitų valstybės institucijų teisės aktai	5
Kiti darbai	6
3. Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo įgyvendinimas	7
4. Pasirengimas derinti Europos Sąjungos teisės aktų projektų terminus	8
5. Norminamoji ir ekspertinė veikla	9
Terminija	9
Vietovardžiai	10
Asmenvardžiai	11
Gramatika, rašyba ir skyryba.....	12
Kirčiavimas	13
Leksika	13
Vadovėlių vertinimas	13
6. Kiti darbai	14
7. Informacinė veikla	16
Informacija svetainėje	16
Kalbos konsultacijos	16
8. Renginiai	18
Priedai	
1 priedas. Tarmių ir etninių vietovardžių išsaugojimo 2001–2010 m. programa	21
2 priedas. Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 m. programa	23
3 priedas. Ekspertų posėdžiai	29
4 priedas. Recenzuoti leidiniai.....	32
5 priedas. Kalbos komisijos posėdžiai	35
6 priedas. Terminų banke 2010 m. paskelbti valstybės institucijų teisės aktų terminų straipsniai ir jų rinkiniai	38

Valstybinė lietuvių kalbos komisija

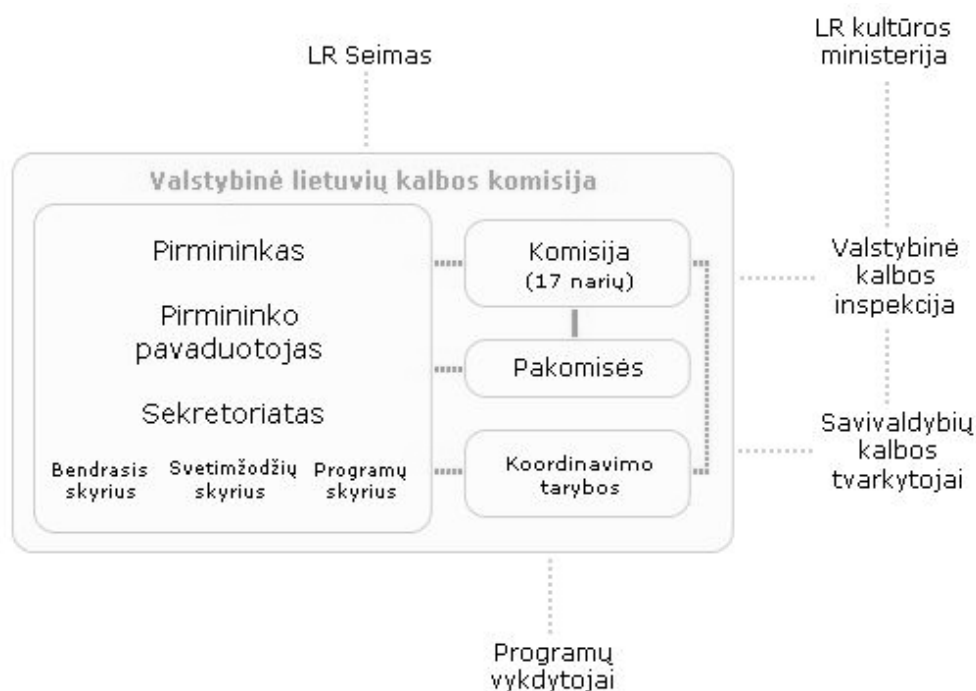
Valstybinė lietuvių kalbos komisija yra Lietuvos Respublikos Seimo įsteigta valstybės įstaiga. Jos veiklos pobūdis, uždaviniai ir sandara nustatyti 2001 m. lapkričio 20 d. Lietuvos Respublikos Valstybinės lietuvių kalbos komisijos įstatymu (Žin., 2001, Nr. 102-3628; Nr. 83-2985, 115-4281).

Valstybinė lietuvių kalbos komisija (toliau – Kalbos komisija) sprendžia Valstybinės kalbos įstatymo įgyvendinimo klausimus, teikia Seimui, Respublikos Prezidentui ir Vyriausybei siūlymus kalbos politikos ir Valstybinės kalbos įstatymo įgyvendinimo klausimais, valstybės institucijoms ir įstaigoms – išvadas dėl teisės aktų projektų, kuriuose yra nuostatų, reglamentuojančių valstybinės kalbos vartojimą, nustato lietuvių kalbos tvarkybos kryptis, sprendžia lietuvių kalbos norminimo ir kodifikavimo klausimus, vertina ir tvirtina svarbiausius norminamuosius kalbos veikalus, rūpinasi lietuvių kalbos diegimu į informacines technologijas, svetimybų keitimu lietuviškais atitikmenimis, tarmių ir etninių vietovardžių išsaugojimu, visuomenės kalbos kultūra, svarsto visuomenės keliamus svarbius kalbos vartosenos ir norminimo klausimus ir priima dėl jų sprendimus. Kalbos komisija tvarko Lietuvos Respublikos terminų banką.

Kalbos komisiją sudaro 17 Seimo skiriamų narių – aukštųjų mokyklų dėstytojų, mokslo institutų, kultūros įstaigų darbuotojų. Iš jų etatiniai darbuotojai yra 2 – Kalbos komisijos pirmininkas ir pavaduotojas.

Kalbos komisijos, jos ekspertų ir pakomisių veiklą aptarnauja Kalbos komisijos sekretoriatas. Jis rengia dokumentų projektus ir kitą medžiagą, konsultuoja piliečius ir juridinius asmenis, koordinuoja ir įgyvendina kalbos programas.

Valstybinės lietuvių kalbos komisijos sandara ir ryšiai su kitomis institucijomis

1. Kalbos programos

Pagrindiniai Kalbos komisijos veiklos tikslai ir uždaviniai įgyvendinami vykdant Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas kalbos programas.

2010 m. toliau vykdytos trys kalbos programos: „Teisinė ir administracinė valstybinės kalbos priežiūra“ (1.5), Tarmių ir etninių vietovardžių išsaugojimo 2001–2010 m. programa (2.6) ir Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 m. programa (2.9).

Kalbos programų lėšos

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2010 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 70 kalbos programų darbams atlikti skyrė 2815,0 tūkst. Lt, iš jų:

programai „Teisinė ir administracinė valstybinės kalbos priežiūra“ – 1095,0 tūkst. Lt (darbo užmokestis – 585,0 tūkst. Lt, soc. draudimo įmokos – 181,2 tūkst. Lt, prekės ir paslaugos – 325,8 tūkst. Lt, darbdavių socialinė parama pinigais – 3,0 tūkst. Lt);

Tarmių ir etninių vietovardžių išsaugojimo 2001–2010 m. programai – 348,0 tūkst. Lt (asignavimų valdytojo pervedamos lėšos nepavaldžioms biudžetinėms įstaigoms ir kitiems subjektams pavedimams vykdyti – 343,5 tūkst. Lt, atlyginimas samdomiems ekspertams – 4,5 tūkst. Lt);

Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 m. programai – 1372,0 tūkst. Lt (asignavimų valdytojo pervedamos lėšos nepavaldžioms biudžetinėms įstaigoms ir kitiems subjektams pavedimams vykdyti – 1143,7 tūkst. Lt, atlyginimas samdomiems ekspertams – 149,3 tūkst. Lt, kitos paslaugos – 69,5 tūkst. Lt, spaudiniai – 9,2 tūkst. Lt, darbdavių socialinė parama pinigais – 0,3 tūkst. Lt).

Iš 1.5 programos lėšų finansuota Kalbos komisijos sekretoriato veikla.

Programose numatyti darbai vykdomi Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo nustatyta tvarka. 2010 m. skirtos lėšos panaudotos pagal paskirtį.

Lietuvos Respublikos finansų ministerijai ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolei pateikta Vertinimo kriterijų įvykdymo 2010 m. gruodžio 31 d. suvestinė ataskaita. Iš šios ataskaitos matyti, kad efekto, rezultato ir produkto kriterijai įvykdyti 100 procentų.

Darbai pagal sutartis su institucijomis

Tarmių ir etninių vietovardžių išsaugojimo 2001–2010 m. programą vykdė 5 institucijos (15 temų) (žr. 1 priedą), Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 m. programą – 28 institucijos (40 temų) (žr. 2 priedą).

Dauguma pagal abi programas vykdomų darbų yra tęstiniai (žr. 1 ir 2 priedus). Iš Tarmių ir etninių vietovardžių išsaugojimo 2001–2010 m. programos lėšų 2010 m. baigtos rengti kelios elektroninės duomenų bazės – Istorinių etninių (Lietuvos paribio ir užribio) vietovardžių bazė, „Lietuvių kalbos atlaso“ kortelių duomenų bazė, Lietuvių kalbos tarmių tekstynas ir Šiaurės rytų vilniškių ploto tarminės medžiagos duomenų bazė. Mokslo ir studijų reikmėms ypač naudingi turėtų būti Lietuvių kalbos instituto išleisti tarmių leidiniai – V. Kardelio „Dūkšto apylinkių tekstai“ (su kompaktine plokštele), V. Kardelio ir kt. „Rytų aukštaičiai vilniškiai“ (su kompaktine plokštele) ir A. Balčiūnienės ir kt. „Rytų aukštaičiai kupiškėnai“ (su kompaktine plokštele). 2010 m. toliau organizuotos tarmių duomenų rinkimo ekspedicijos, kurta Skaitmeninė tarmių fonoteka, rengti įvairių šnektų žodynai ir tekstai, skirti mokslo ir mokymo reikmėms.

Vykdant Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 m. programą ypač daug dėmesio skirta visuomenės kalbiniam švietimui ir ugdymui, kalbos normų sklaidai (išsamiau žr. skyriuje „Informacinė veikla“). 2010 m. aukštųjų universitetinių mokyklų, kolegijų, apskričių, valstybinės reikšmės ir savivaldybių viešosioms bibliotekoms nupirkti ir nemokamai perduoti 48 pavadinimų 1778 leidiniai – mokslo žurnalai ir mokslinių straipsnių rinkiniai, terminų žodynai, vietovardžių žodynai, tarmių tekstai ir žodynai, monografijos, senosios

rašties paminklų leidimai, mokomosios ir kt. knygos. Visi šie leidiniai skirti visuomenės švietimo, ugdymo, mokslo ir studijų reikmėms.

Iš Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 m. programos lėšų 2010 m. toliau remtas terminų žodynų ir senosios rašties paminklų rengimas, specialybės kalbos dėstymas aukštosiose mokyklose, mokslo tiriamieji projektai, valstybinės kalbos kursai kitakalbiams Lietuvos gyventojams, Lietuvos Respublikos terminų banko pildymas elektroniniais terminų žodynų duomenimis. Iš šios programos lėšų remtas Visagino miesto visuomeninės televizijos „Russkaja volna“ kiekvienos darbo dienos žinių santraukos lietuvių kalba rengimas (162 laidos).

Finansuotas žurnalo „Gimtoji kalba“ teminių puslapių „Valstybinės kalbos norminimo problemos ir normų sklaida“ rengimas, publikavimas ir platinimas. 179 puslapiuose paskelbta apžvalgų ir recenzijų, straipsnių, kuriuose nagrinėjami konkretūs vartosenos atvejai ir kalbos tvarkybos reikalai, 10 „Klausimų kraitelės“ atsakymų, VLKK dokumentų ir jų komentarų.

Kalbos programų koordinavimo tarybos veikla

2010 m. įvyko 8 Koordinavimo tarybos posėdžiai. Juose paskirstytos kalbos programų lėšos institucijoms, įvertintos ir patvirtintos programų vykdymo ataskaitos ir kt. (žr. 1 ir 2 priedus).

Kalbos programų ekspertų tarybos veikla

2010 m. surengti 93 Ekspertų tarybos pakomisių posėdžiai (žr. 3 priedą).

Atlikta 61 Kalbos komisijai pateikto rankraščio (terminų ir vietovardžių žodynų, bendrojo lavinimo dalykų vadovėlių, tarmių tekstų ir kt. leidinių) ekspertizė – gauta 150 recenzijų (žr. 4 priedą).

Kalbos programų ekspertai atliko 49 metinių ir 26 baigiamųjų ataskaitų ekspertizes (atitinkamai 102 ir 51 ekspertizės).

2. Valstybinės kalbos teisinė apsauga

Istatymai

Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetui pateiktas siūlymas į naujos Švietimo įstatymo redakcijos projektą įtraukti nuostatą, kad mokytojai ugdymo procese privalo vartoti taisyklingą lietuvių kalbą. Taip pat atkreiptas dėmesys į terminologiškai ydingą sąvokų *bendrasis lavinimas, ugdymas ir bendrojo lavinimo mokykla* sistemą. Siūlymai į projektą įtraukti.

Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui, Švietimo, mokslo ir kultūros komitetui ir Žmogaus teisių komitetui pateikta esminių pastabų dėl Lietuvos Respublikos vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo Nr. XIP-1668 projekto, pasiūlyta kai kurių straipsnių formuluočių.

Nepritarta Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos pateiktam Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo įgyvendinimo“ 3 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui, kuriame buvo numatyta, kad veiklos branduolinės energetikos srityje dokumentai valstybės institucijoms gali būti teikiami ne valstybine kalba.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai ir kitų valstybės institucijų teisės aktai

Kalbos komisijos sekretoriatas parengė Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 7 d. nutarimo Nr. 998 „Dėl Europos Sąjungos teisės aktų projektų terminų lietuvių kalba derinimo“¹ projektą.

Šio nutarimo tikslas – užtikrinti Europos Sąjungos teisės aktų projektų lietuvių kalba nuostatų aiškumą ir tikslumą, šių projektų terminų darną su Lietuvos Respublikos teisės aktų

¹ Valstybės žinios, 2010, Nr. 84-4417

terminais. Siekiant veiksmingo Lietuvos ekspertų ir Europos Sąjungos institucijų vertėjų, terminologų, redaktorių bendradarbiavimo terminų klausimais, nutarimu patvirtintas Europos Sąjungos teisės aktų projektų terminų lietuvių kalba derinimo tvarkos aprašas. Juo vadovaudamasi ministerijos, Vyriausybės įstaigos ir įstaigos prie ministerijų, valstybės mokslinių tyrimų įstaigos iš Europos Sąjungos institucijų gaunamų terminų klausimus privalo derinti su Kalbos komisija. Priimti bendri sprendimai dėl terminų Europos Sąjungos institucijoms turi būti perduodami per Kalbos komisiją (vieno langelio principu).

Parengtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. lapkričio 6 d. nutarimo Nr. 1340 „Dėl Tarmių ir etninių vietovardžių išsaugojimo 2001–2010 metų programos ir Svetimžodžių keitimo lietuviškais atitikmenimis tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo“² projektas, nutarimu pataisyti būtini redakciniai dalykai.

Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai pareikšta nuomonė dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymo projekto Nr. XIP-1648“ projekto. Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlyta inicijuoti naujo Tautinių mažumų įstatymo projekto rengimą, kadangi nesant konkretesnio asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, teisių reglamentavimo, rekomendacinio pobūdžio Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos tiesioginis taikymas keltų nereikalingą įtampą visuomenėje, galbūt skatintų ir teisinius ginčus.

Kultūros ministerijai pateikta pastabų dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymo numatomo teisinio reguliavimo koncepcijos patvirtinimo“ projekto. Nepritarta koncepcijos nuostatai, pagal kurią greta vietovių, gatvių ir kitų topografinių objektų oficialiųjų pavadinimų valstybine kalba būtų galima teikti ir tradicinius pavadinimus tautinių mažumų kalbomis. Kalbos komisijos nuomone, toks neoficialiųjų pavadinimų teikimas siaurintų oficialiųjų pavadinimų valstybine kalba vartojimo sritis. Pasiūlyta į koncepcijos projektą įtraukti nuostatą dėl sąlygų sudarymo (paramos užtikrinimą ir pan.) tautinėms mažumoms integruotis į Lietuvos visuomenę

Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetui pateikta siūlymų dėl Mokslo doktorantūros nuostatų projekto: daktaro disertacijos tekstas turi būti parašytas taisyklinga lietuvių kalba, būtina disertacijos santrauka lietuvių kalba (jei disertacija parašyta užsienio kalba), tais atvejais, kai disertacijos gynimas vyksta kita kalba, turi būti verčiama į lietuvių kalbą. Į visus siūlymus atsižvelgta.

Įvertintas Švietimo ir mokslo ministerijos pateiktas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl diplomų, diplomo priedėlio (priedo) ir pažymėjimų blankų privalomosios formos rengimo, jų gamybos, apskaitos, registracijos ir išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ projektas. Atkreiptas dėmesys, jog neaišku, kaip bus užtikrintas valstybinės kalbos vartojimas ir taisyklingos lietuvių kalbos reikalavimų laikymasis. Pasiūlyta tvirtinti diplomų, diplomo priedėlių ar priedų ir pažymėjimų blankų tipines užpildytas formas, kuriose būtų aiškiai atspindėta reikalaujamų duomenų seka ir rišlumas. Į siūlymus neatsižvelgta.

Kiti darbai

Spalio 8 d. Kalbos komisijos nutarimu Nr. N-1 (118) patvirtinta darbo grupės parengta Lietuvių bendrinės kalbos, tarmių ir kitų kalbos atmainų funkcionavimo ir kaitos tyrimų 2011–2020 metų programa. Programos paskirtis – plėtoti ir skatinti lietuvių kalbos funkcionavimo daugiakalbėje aplinkoje, lietuvių bendrinės kalbos, tarmių ir kitų kalbos atmainų kaitos ir sąveikos procesų tyrimus.

² Valstybės žinios, 2010, Nr. 88-4668

Rašte Užsienio reikalų ministerijai išdėstyti argumentai, kodėl Lietuvai nereikėtų ratifikuoti Regioninių ir mažumų kalbų chartijos. Pareikšta nuomonė, kad Europos Sąjungos institucijos turėtų peržiūrėti regioninių ir tautinių mažumų sąvokų turinį ir suformuluoti pakitusią realybę atitinkantį naują požiūrį į Europos kalbų ir kultūrų įvairovės puoselėjimą.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministrui raštu priminta, kad Kalbos komisija 2009 m. pradžioje pateikė siūlymų papildyti Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų atestacijos nuostatus reikalavimais, kurie padėtų gerinti bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų lietuvių kalbą. Atsakymo negauta.

Kalbos komisijos pirmininkė Irena Smetonienė dalyvavo Švietimo ir mokslo ministerijos sudarytos darbo grupės, kūrusios Lietuvių kalbos ugdymo bendrojo lavinimo programas vykdančiose mokyklose 2010–2014 metų strategiją, darbe.

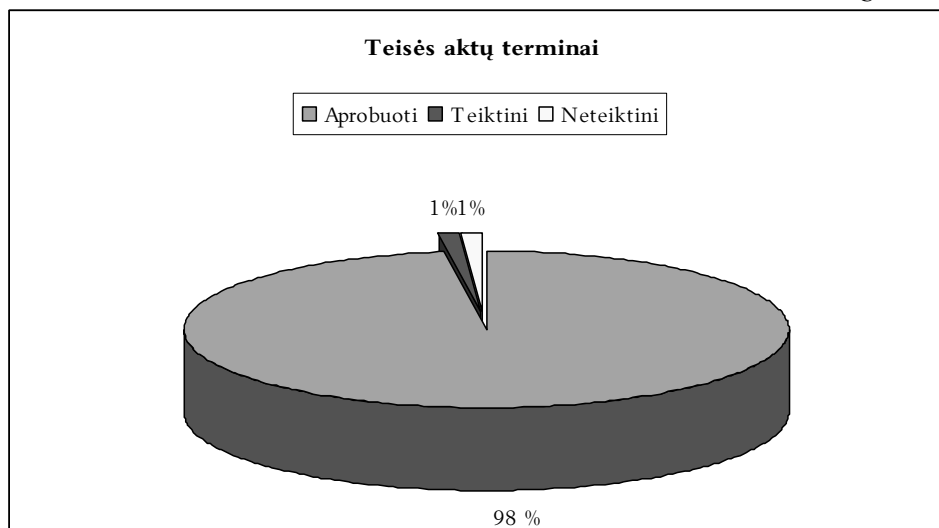
Vilniaus miesto 1 apylinkės teismui pateiktas atsiliepinimas dėl Lietuvos pilietės Jolantos Vittib pareiškimo civilinėje byloje. Nurodyta, kad pagal galiojančius teisės aktus jos pavardė santuokos liudijime ir asmens dokumentuose turi būti rašoma lietuviškais rašmenimis.

3. Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo įgyvendinimas

2010 m. buvo tęsiami internetinio lietuvių kalbos terminijos šaltinio Lietuvos Respublikos terminų banko (toliau – Terminų bankas, LRTB) pildymo ir tvarkymo darbai. Šį darbą koordinavo Kalbos komisijos sekretoriato Svetimžodžių keitimo lietuviškais atitikmenimis skyrius.

Per metus Terminų banke (<http://terminai.vlkk.lt>) paskelbti 1122 aprobuoti teisės aktuose vartojamų ar teikiamų vartoti terminų straipsniai (119 terminų straipsnių rinkinių), taip pat 13 teiktinų (4 terminų straipsnių rinkiniai) ir 14 neteiktinų (3 terminų straipsnių rinkiniai) teisės aktų terminų straipsnių (žr. 1 diagramą).

1 diagrama

Terminų straipsnių rinkinių į LRTB pateikė visų ministerijų, kai kurių Vyriausybės įstaigų, kitų valstybės institucijų terminijos komisijos (žr. 6 priedą). Derinti su Kalbos komisija teisės aktų projektų terminus ir jų straipsnius teikti į LRTB valstybės institucijas įpareigoja Lietuvos Respublikos Seimo statuto 135 straipsnio 3 dalies 9 punktas, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintos Teisėkūros taisyklės.³

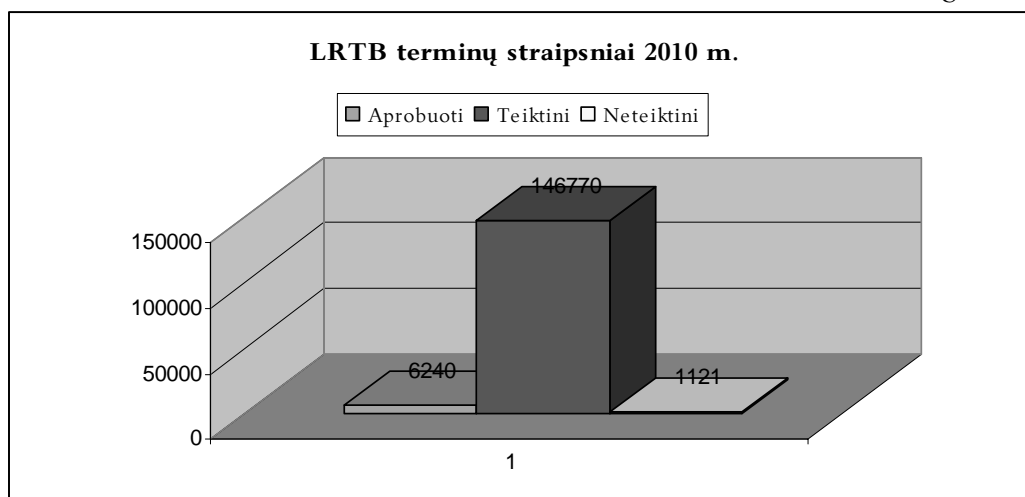
³ Valstybės žinios, 2009, Nr. 121-5212

Be teisės aktų terminų straipsnių, Terminų banke paskelbti rekomenduojami vartoti augalų pavadinimai, apsvarstyti Terminologijos pakomisės (sudarytos iš botanikos specialistų ir kalbininkų terminologų) ir patvirtinti Kalbos komisijos protokolinais nutarimais. 2010 m. paskelbta per 800 tokių pavadinimų: medingųjų augalų (70 pavadinimų), saulenio (*Helianthemum*) ir kaulenio (*Cotoneaster*) genčių augalų (50 pavadinimų), pašarinių augalų (692 pavadinimai).

Taip pat rūpintasi Terminų banką papildyti Kalbos komisijos teigiamai įvertintų terminų žodynų duomenimis. Į LRTB tarpinę duomenų bazę įvesta daugiau kaip 27 000 terminų straipsnių iš „Paukščių pavadinimų žodyno“ (sud. M. Žalakevičius, I. Žalakevičienė. – Vilnius: Vilniaus universiteto Ekologijos institutas, 2009) ir iš žodyno „Veterinarinės anatomijos, histologijos ir embriologijos terminai“ (liet. terminų autoriai L. Daugnora ir kt. – Kaunas: *Candela*, 1998). Šių šaltinių terminų straipsnius viešajame Terminų banke numatyta skelbti 2011 m.

Iš viso Terminų banke 2010 m. pabaigoje buvo 154 131 termino straipsnis: 6240 aprobuotų, 146 770 teiktinų, 1121 neteiktino termino straipsnis (žr. 2 diagramą).

2 diagrama

Taigi nuosekliai pildomas, tvarkomas Terminų bankas – ne tik įvairių sričių terminiją aprėpiantis šaltinis, bet ir veiksminga priemonė, kuria užtikrinama lietuvių kalbos terminijos sklaida ir prieinamumas. Ši priemonė ypač pravarti derinant Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktų terminus.

Buvo atliekama LRTB informacinės sistemos priežiūra, palaikyti ryšiai su Seimo Informacinių technologijų departamentu. Bendradarbiauta su Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos instituto Informatikos metodologijos skyriumi terminų, kurių šaltinis – terminų žodynai, pateikimo Terminų banke klausimais. Organizuoti pasitarimai su žodynų rengėjais, sudarytojais, spręstos terminų žodynų duomenų dėjimo į Terminų banką problemos.

Institucijų terminijos komisijų atstovai (terminų straipsnių rinkinių rengėjai) raštu ir žodžiu konsultuoti duomenų teikimo į LRTB klausimais, teikta pastabų dėl į LRTB vedamų terminų, jų apibrėžčių ir kitų duomenų taisyklingumo, tikslumo ir pan.

Svetimžodžių skyriaus specialistai A. Ivanauskienė, G. Kazlauskaitė, A. Umbrasas dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo ir kitų institucijų rengtuose posėdžiuose ir pasitarimuose, kuriuose svarstyti teisės aktų terminai.

4. Pasirengimas derinti Europos Sąjungos teisės aktų projektų terminus

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 7 d. nutarimu Nr. 998 „Dėl Europos Sąjungos teisės aktų projektų terminų lietuvių kalba derinimo“ Kalbos komisijai pavesta koordinuoti Europos Sąjungos institucijų terminologų ar kitų atsakingų asmenų pateikiamų

terminų derinimą Lietuvoje. Pradėdama vykdyti nutarimą Kalbos komisija kreipėsi į ministerijas su prašymu pateikti informaciją apie paskirtus atsakingus už terminų derinimą asmenis, pateikti naujausius duomenis apie terminijos komisijų sudėčių pokyčius.

Lietuvos Respublikos institucijų pasirengimas bendradarbiauti su Europos Sąjungos institucijomis teisės aktų terminų klausimais buvo aptartas su rugsėjį Kalbos komisijoje apsilankiusia Europos Komisijos Vertimo raštu generalinio direktorato Lietuvių kalbos departamento pirmojo skyriaus vadove Vitalija Špokiene, šio departamento gruodžio 8–9 d. organizuotame tarpinstituciniame terminologų pasitarime „ES institucijų lietuvių kalbos vertimo padalinių bendradarbiavimas terminologijos srityje 2011 metais“ Liuksemburge. Šiame pasitarime dalyvavo Europos Komisijos, Europos Parlamento, Europos Sąjungos Tarybos, Europos centrinio banko, Audito Rūmų, Teisingumo Teismo, kitų ES institucijų lietuvių kalbos vertimo padalinių vadovai ir terminologai, į jį buvo pakviestos Valstybinės lietuvių kalbos komisijos sekretoriato Svetimžodžių keitimo lietuviškais atitikmenimis skyriaus vedėja Audra Ivanauskienė ir šio skyriaus vyriausioji specialistė Gita Kazlauskaitė.

Pasitarime pabrėžta, kad, siekiant kuo didesnio Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktų terminijos darnumo, aiškumo ir tikslumo, reikalingi kolektyviniai sprendimai dėl terminų. Taigi terminų derinimo ir sprendimų priėmimo procedūra turi būti bendra visoms suinteresuotoms institucijoms. Kad Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktų terminų derinimas yra įmanomas ir gali duoti gerų rezultatų, rodo kitų šalių, ypač Švedijos, Suomijos, sukaupta patirtis. Lietuviai šių šalių pavyzdžiu taip pat nusprendė pritaikyti vieno langelio sistemą: verčiamų Europos Sąjungos teisės aktų projektų terminų klausimai vertėjų pateikiami savo institucijos terminologams, kurie pasirūpina su šiais klausimais supažindinti kitų Europos Sąjungos institucijų terminologus, taip pat juos perduoti terminų derinimo darbą Lietuvoje koordinuojančiai Kalbos komisijai. Savo ruožtu komisija, naudodamasi Lietuvos Respublikos terminų banko organizacine sistema, kartu su Lietuvos Respublikos valstybės institucijomis ir įstaigomis organizuoja šių klausimų svarstymą ir sprendimų dėl terminų priėmimą. Apsvarstyti terminai per Kalbos komisiją išsiunčiami klausimus dėl jų pateikusiai Europos Sąjungos institucijai.

Tarpinstituciniame terminologų pasitarime buvo išsamiai aptarta tokio terminologinio bendradarbiavimo sistema, duomenų pateikimo būdai, apžvelgti jau nuveikti darbai. Siekiant kuo veiksmingesnio bendradarbiavimo, Europos Komisijos Vertimo raštu generalinio direktorato Lietuvių kalbos departamento iniciatyva numatytas įkurti Europos Sąjungos ir Lietuvos institucijų ir įstaigų terminologijos forumas. Pasitarime sutarta jau artimiausiu metu pabandyti, kaip veikia terminologinė vieno langelio sistema, o iškilusius klausimus ir problemas aptarti 2011 m. pavasarį planuojamoje minėto forumo steigiamojoje konferencijoje.

5. Norminamoji ir ekspertinė veikla

2009 metais įvyko 7 Kalbos komisijos posėdžiai (žr. 5 priedą). Surengta 93 pakomisių posėdžiai: Terminologijos pakomisės – 51, Vadovėlių pakomisės – 14, Žodyno pakomisės – 11, Vardyno pakomisės – 10, Tarties ir kirčiavimo pakomisės – 3 (1 kartu su Vardyno pakomise), Laikinosios „Vertimo vadovo“ – 2, naujos programos rengimo projekto darbo grupės – 2 (žr. 3 priedą).

Įvairioms institucijoms ir asmenims parengta apie 300 ekspertinių išvadų dėl asmenvardžių, vietovardžių, terminų ir sąvokų, įmonių, įstaigų ir organizacijų pavadinimų, dokumentų kalbos ir kt.

Terminija

Kalbos komisijos posėdžiuose apsvarstytas ir teigiamai įvertintas „Aiškinamojo elektrotechnikos terminų žodyno“ rankraštis, aprobuoti 2 Lietuvos terminų standartai, per 1000 teisės aktų terminų.

Priimti 4 protokoliniai nutarimai⁴:

2010 m. sausio 28 d. protokolinis nutarimas Nr. PN-1 „Dėl rekomendacijos „Dėl medingųjų augalų lietuviškų pavadinimų“;

2010 m. balandžio 15 d. protokolinis nutarimas Nr. PN-2 „Dėl rekomendacijos „Dėl saulenio (*Helianthemum*) genties augalų pavadinimų“;

2010 m. balandžio 15 d. protokolinis nutarimas Nr. PN-3 „Dėl rekomendacijos „Dėl kaulenio (*Cotoneaster*) genties augalų pavadinimų“;

2010 m. spalio 8 d. protokolinis nutarimas Nr. PN-5 „Dėl rekomendacijos „Dėl pašarinių augalų lietuviškų pavadinimų“.

Terminologijos pakomisės posėdžiuose apsvastyti 127 teisės aktų projektų ir 9 inventorizuotų teisės aktų 1415 terminų straipsnių, kuriuos Terminų bankui pateikė valstybės institucijų terminijos komisijos.

Pakomisės posėdžiuose apsvastyti 4 terminų žodynai, 2 terminų standartai, augalų pavadinimai (132) iš įvairių ES dokumentų, aptarti probleminiai dekoratyvinių augalų (14) ir vėžiagyvių ir moliuskų (1484) pavadinimai, vėžiagyvių lietuviškų pavadinimų sudarymo principai, vėžiagyvių ir moliuskų sistematikos klausimai. Taip pat svarstyti pavieniai įvairių institucijų, organizacijų teikti terminai.

Elektroniniu paštu ir telefonu suteikta apie 700 konsultacijų terminijos, svetimžodžių keitimo, botanikos, zoologijos nomenklatūros klausimais. Daugiausia konsultuoti Europos Sąjungos institucijų vertėjai, redaktoriai, terminologai, taip pat Lietuvos valstybės tarnautojai, privačių įstaigų darbuotojai, kiti interesantai.

Vietovardžiai

Lietuvos vietovardžiai

Kovo 4 d. Kalbos komisijos posėdyje pritarta Trakų istorinio nacionalinio parko direkcijos sudarytam sąrašui „Trakų ežerų vietų vardai“ (Vardyno pakomisė jį apsvastė 2009 m. gruodžio–2010 m. sausio mėn. posėdžiuose). Vilniaus krašto toponiminių duomenų nėra daug, todėl šis darbas itin vertingas. Sąrašas atskiru leidiniu išleistas 2011 m.

Savivaldybėms pateikta per 200 išvadų dėl vietovardžių, daugiausia – dėl gatvių pavadinimų taisyklingumo (įvertinta per 1000 pavadinimų). Dėl gyvenamųjų vietovių pavadinimų keitimo pernai kreipėsi tik viena, Panevėžio rajono, savivaldybė: neprieštarauta dėl pavadinimo *Alantos viensėdis* (Vadoklių sen.) pakeitimo į *Alantōs kaimas*, *Alantà* (3^b), taip pat dėl atvejų, kai toje pačioje seniūnijoje esančių vienavardžių kaimų vardai papildyti romėniškais skaitmenimis (*Ažuolýtė I, II*, *Slabadėlė I, II*), bet nepritarta kaimo vardo *Pažibaĩ* (3^b) keitimui į *Pažibiai* (išlaikytina senoji autentiška forma) ir *Alančių kaimo* (Vadoklių sen.) vardo formos *Ālantės* (3^b) pakeitimui į *Alančiai* – vietoj šio pasiūlyta grąžinti senąjį variantą *Alantỹs*, *Ālančio kaimas*. Dar paraginta, keičiant *Gristupio viensėdžio* tipą iš *viensėdis* į *kaimas*, patikslinti vietovės vardą: vietoj *Gristupys* – *Grĩstupis* (1), *Grĩstupio kaimas*.

Artėjant visuotiniam gyventojų ir būstų surašymui, Vyriausybės ir VĮ Registrų centro paragintos savivaldybės 2010 metais aktyviai dirbo, stengdamosi suteikti trūkstamus gatvių pavadinimus gyvenamosiose vietovėse ir sodininkų bendrijų teritorijose. Daugelio savivaldybių administracijos gatvių pavadinimus teikė vertinti Kalbos komisijai. Pastebima gera tendencija – kaip patariama Valstybinės lietuvių kabos komisijos 2004 m. gruodžio 2 d. rekomendacijoje „Dėl gatvių pavadinimų sudarymo ir rašymo“⁵ stengiamasi įamžinti išnykusius ar nykstančius krašto vietovardžius gatvių pavadinimuose.

⁴ Nutarimai skelbiami Kalbos komisijos svetainėje ir Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų bazėje

⁵ Informaciniai pranešimai, 2004, Nr. 95

Surengus svetainės lankytojų apklausą, nustatyta, kad tarp gyventojų nemėgstamiausių gatvių pavadinimų – sudaryti iš įvykių datų pavadinimų ir vardų bei pavardžių. Tai patvirtino vardyno specialistų nuomonė, kad tokie pavadinimai nėra patys tinkamiausi.

Kalbos komisijos Vardyno pakomisei taip pat teko nagrinėti prašymus dėl kitų objektų – kelių tiltų, viaduko, parko, krantinės ir pan. – pavadinimų.

Kitų šalių vietovardžiai

Priimti trys Kalbos komisijos nutarimai:

2010 m. spalio 8 d. nutarimas Nr. N-2 (119) „Dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 48 „Dėl valstybių pavadinimų“ pakeitimo“⁶: patikslinti Bolivijos ir Juodkalnijos ilgieji (oficialieji) pavadinimai – *Bolivijos Daugiataūtė Valstýbė* (trumpasis *Bolivija*), *Juodkalnijà* (sutampa su trumpuoju); greta vieno trumpojo tradicinio pavadinimo *Moldāvija*, remiantis šalies sprendimu ir tarptautiniais standartais, prirašytas *Moldòvos Respùblika* (sutampantis su ilguoju pavadinimu);

2010 m. spalio 8 d. nutarimas Nr. N-3 (120) „Dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gegužės 2 d. nutarimo Nr. 54 „Dėl valstybių sostinių pavadinimų“ pakeitimo“⁷: greta sostinių pavadinimų įrašyti pakeisti oficialieji valstybių pavadinimai;

2010 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. N-4 (121) „Dėl valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimo Nr. N-4 (113) „Dėl valdų ir kraštų pavadinimų“ pakeitimo“⁸: greta trumpojo tradicinio pavadinimo *Šv. Elenos Sala* įrašytas pakeistas ilgasis – *Šv. Elėnos, Danguń Žengimo ir Tristāno da Kūnjos Sālos*.

Priimtas protokolinis nutarimas Nr. PN-7 „Dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2008 m. spalio 2 d. protokolinio nutarimo Nr. PN-6 „Dėl valstybių gyventojų pavadinimų“ pakeitimo“

Kalbos komisija svarstė Baltarusijos ir Gruzijos užsienio reikalų ministerijų raštus, kuriuose kreiptasi dėl šių šalių lietuviškų pavadinimų galimo tikslinimo pagal brus. *Беларусь* (dar angl. *Belarus*) ir kai kuriose kalbose turimą pavadinimą *Georgia* (autentiškas pavadinimas gruz. საქართველო, transliteruotas lotyniškais rašmenimis – *Sakartvelo*). Atsakyta, kad daugelis valstybių pavadinimų lietuvių kalboje turi nusistovėjusias tradicines formas, kaip ir šiais atvejais: pavadinimo pirmąjį sandą iš brus. *Бела-* lietuvių kalboje priimta versti liet. *Balta-*, o gruzinų tautos šalies pavadinimas lietuvių kalboje yra siejamas ne su šaknimi *Georg-*, o su šaknimi *Gruz-* (plg. ček. *Gruzie*, est. *Gruusia*, latv., serb., kroat. *Gruzija*, vengr. *Grűzia*, lenk. *Gruzja*). Taigi nesama jokio kalbinio pagrindo keisti minėtų šalių lietuviškų pavadinimų.

Išleistas Kalbos komisijos užsakymu rengiamo žodyno „Pasaulio vietovardžiai“ trečiasis tomas „Afrika. Antarktida. Australija. Okeanija“ (Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras). Ekspertų posėdžiuose svarstyti būsimo tomo „Azija“ vietovardžių adaptavimo klausimai.

Seimo Informacijos technologijų ir telekomunikacijų departamento prašymu atlikta Europos žodyno *EUROVOC* naujų geografinių pavadinimų ekspertizė (per 220 pavadinimų). Dalį įrašų pavyko pataisyti pagal VLKK nutarimais patvirtintus sąrašus ir „Pasaulio vietovardžių žodyną. Europa“ (2006), dalį įvertino ir taisyimų pateikė Vardyno pakomisės nariai.

Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos prašymu peržiūrėtas Londono vietovardžių sąrašas ir vietovardžių adaptavimo bei vartojimo literatūroje nuostatai.

Asmenvardžiai

Praėjusiais metais gauta kur kas daugiau nei ankstesniais metais piliečių ir metrikacijos tarnybų klausimų dėl vardų ir (ar) pavardžių keitimo ir suteikimo, nes 2009 m. pabaigoje

⁶ Valstybės žinios, 2010, Nr. 124-6374

⁷ Valstybės žinios, 2010, Nr. 124-6375

⁸ Valstybės žinios, 2010, Nr. 150-7710

įsigaliojus teisingumo ministro įsakymu patvirtintiems Asmens vardo, pavardės ir tautybės keitimo taisyklių pakeitimams galima trumpinti pavardes atsisakant priesagų, daugiausia slaviškų, be atitinkamą pavardės variantą patvirtinančių giminės dokumentų. Vardyno pakomisė, dalyvaujant Teisingumo ministerijos Teisinių institucijų departamento atstovui, apsvartė ir suderino nuostatas dėl pavardžių trumpinimo.

2010 metais išnagrinėta per 200 prašymų dėl asmenvardžių keitimo. Dažniausiai pageidauta trumpinti pavardę atsisakant slaviškų tėvavardinių priesagų *-evič-* (*-avič-*) (25) ir *-ausk-* (10), kitais atvejais pavardės trumpintos numetant formantus *-ajev-*, *-eck-*, *-én-*, *-in-*, *insk-*, *-ov* (*-ovič-*, *-ovsk-*), *-unsk-*, *-ušk-*.

Teisingumo ir Užsienio reikalų ministerijų paprašyta atkreipti atsakingų darbuotojų dėmesį į tai, kad pavardės nebūtų registruojamos antro ar net pirmo vardo vietoje (tokių atvejų aptikta pradėjus nagrinėti iš Gyventojų registro tarnybos išsigytus duomenis). Sprendžiant problemą, Teisingumo ministerijai pasiūlyta imtis priemonių, kad būtų leidžiama sudaryti dvigubą vaiko pavardę net tada, kai tėvų pavardės skiriasi (sudaryti iš tėvo ir motinos pavardžių su vaiko lyti atitinkančiomis pavardžių formomis, sujungtomis brūkšneliu).

Užsienio lietuvių savaitraščio „Tiesa“ prašymu aptarti Lietuvos piliečių vaikų, gimusių ir registruotų užsienyje, vardai (apžvalgą parengė A. Pangonytė). Pastebėta, kad mišrios šeimos kartais suteikia vaikui vieną vardą nelietuvišką, kitą lietuvišką (pvz.: *Justin Mantas*, *Jibin Vėjas*, *Nicholas Mindaugas*, *Vytas Jose*, *Samantha Liepa*). Greta tradicinių lietuvių kalbos vardyne vardų formų atsiranda naujesnių, pvz., *Deividas greta Dovydo*, *Adamas greta Adomo*, – šie variantai nėra skatintini, bet teiktini. Tačiau gana nemažai įregistruota neadaptuotų vardų, be lietuvių kalbos daiktavardžiams būdingų galūnių, netgi su ne lietuvių kalbos raidyno rašmenimis, kaip antai *Charlie*, *Mariou*, *Yasmin*, *Alexander*, *Lewis*, *Warwick*. Kitoje šalyje įsikūrę Lietuvos piliečiai rinkdami vaikui vardą, galvoja apie tai, kiek patogu bus jį vartoti gyvenamosios šalies aplinkoje, kitos kalbos kontekste.

2010 metais Kalbos komisiją pasiekė pageidavimai keisti lietuviškus tradicinius vardus į svetimus – pageidauta tokių vardų kaip *Eve*, *Elijahu*, *Yura*, *Daniella*. Tokiems pakeitimams Kalbos komisija nepritarė. Pritarta tik keitimui į svetimus, bet prie lietuvių kalbos rašybos ir gramatikos prisitaikiusius vardus, pvz., *Fatima*, *Hila*, neprieštarauta dėl taisyklingai sudarytų lietuviškos kilmės naujavardžių.

Migracijos departamentui prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pradėjus išduoti pažymas dėl asmenvardžių tapatumo skirtinguose dokumentuose, prašymų patvirtinti vardų ir (ar) pavardžių tapatumą akivaizdžiai sumažėjo – 2010 m. Kalbos komisija išdavė tik maždaug 10 pažymų dėl asmenvardžių formų įvairavimo to paties ar su tuo pačiu asmeniu susijusiuose dokumentuose.

2010 metais kartu su informacinių sprendimų bendrove UAB „NTSG“ kurta Lietuvos Respublikos piliečių vardų duomenų bazė ir Kalbos komisijos svetainės pāsvetainė *vardai.vlkk.lt*. 2011 metais tikimasi pasvetainę atverti viešam naudojimui.

Gramatika, rašyba ir skyryba

2010 m. sausio 28 d. Kalbos komisijos posėdyje sudaryta Laikinoji „Vertimo vadovo“ pakomisė pradėjo konsultuoti „Europos Sąjungos institucijų vertimo vadovo“ (toliau – „Vertimo vadovas“) rengėjus. Leidinio rengėjų darbo grupei, kurią sudaro dešimties Europos Sąjungos institucijų, įsikūrusių Briuselyje, Liuksemburge ir Frankfurte, atstovai, pakomisės posėdyje atstovavo Europos Komisijos Vertimo raštu generalinio departamento nacionalinė ekspertė Lina Murinienė.

„Vertimo vadovas“ turi derėti su Europos Sąjungos teisės aktų ir kitų dokumentų vertimą į nacionalines kalbas iš dalies reglamentuojančiais vertimų vadovais – „Bendrijos teisės aktų rengimo bendroju praktiniu vadovu“ (*Joint Practical Guide*), „Institucijų leidinių rengimo

vadovu“ (*Interinstitutional Style Guide*), „Precedentų vadovu“ (*Manual of precedents*) ir kitais dokumentais. Pakomisės uždavinys – patarti rengėjams, kad leidinys kuo labiau atitiktų bendrinės lietuvių kalbos nuostatas.

Iš gramatikos, terminologijos, vertimo specialistų, teisės aktų redaktorių sudaryta pakomisė apsvaustė Europos Sąjungos dokumentuose dažniau vartojamas standartines Europos Komisijos, Europos Parlamento, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto, Regionų komiteto, Europos centrinio banko formuluotes, rekomendavo teiktiniausius formuluočių variantus.

Kalbos redaktoriai, kalbos inspektoriai konsultuoti dėl probleminių rašybos ir skyrybos atvejų.

Kirčiavimas

2010 m. gruodžio 9 d. protokoliniu nutarimu Nr. PN-8 (K-19) patvirtinta rekomendacija „Dėl veikiančios rūšies esamojo laiko dalyvių vyriškosios giminės vienaskaitos ir daugiskaitos vardininko trumpųjų formų kirčiavimo“: reglamentuotas tokių trumpųjų formų, kaip *kalbąs*, *kalbą*, *tylįs*, *tylį*, *vaidinąs*, *vaidiną*, kirčiavimas.

2010 m. gruodžio 9 d. priimtas protokolinis nutarimas Nr. PN-9 (K-20) „Dėl kirčiavimo variantų vartojimo“: pabrėžta, kad aprobuotos kirčiavimo gretybės (variantai) laikomos lygiavertėmis.

Tarties ir kirčiavimo pakomisėje apsvaustė Kalbos komisijos siūlymą Didžiųjų kalbos klaidų sąrašą papildyti kirčiavimo klaidomis, buvo prieita prie išvados, kad pirmiausia reikalingas norminis „Bendrinės lietuvių kalbos tarties ir kirčiavimo žodynas“. 2010 m. pakomisė apsvaustė A. Kazlauskienės parengtus tokio žodyno metmenis.

Tarties ir kirčiavimo pakomisės ekspertai svarstė Vardyno ir Terminologijos pakomisių klausimus dėl vietovardžių ir terminų kirčiavimo. Jungtiniame tarties, kirčiavimo ir rašybos bei gramatikos specialistų posėdyje svarstyti Žodyno pakomisės klausimai dėl svetimžodžių formų tarties, kirčiavimo ir grafinės raiškos variantų.

Leksika

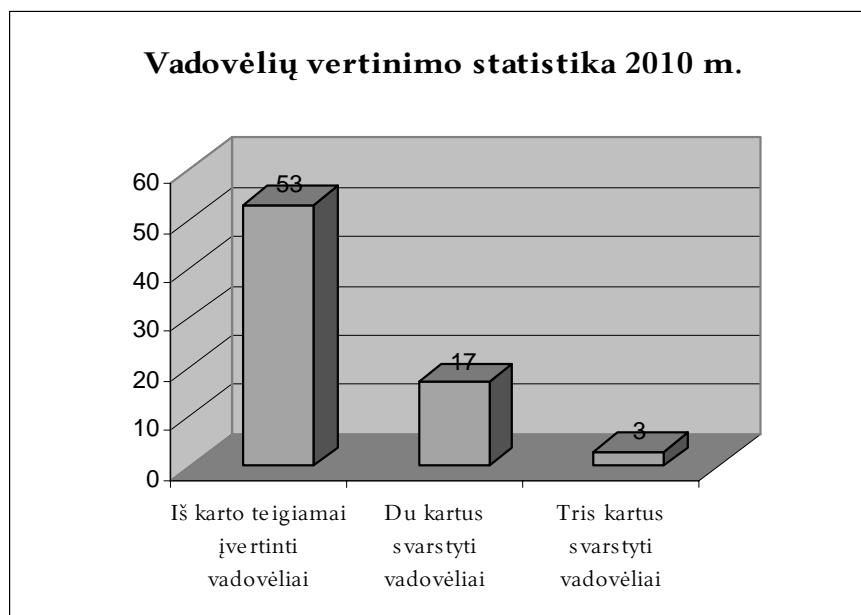
2010 m. spalio 28 d. protokoliniu nutarimu Nr. PN-6 patvirtintas rekomendacinis Svetimžodžių atitikmenų sąrašas. Šis tęstinis darbas vykdomas vadovaujantis Kalbos komisijos 2010 m. gegužės 27 d. protokoliniu nutarimu Nr. PN-4 patvirtintais Rekomendacijų dėl svetimžodžių vartojimo teikimo principais.

Sąrašas rengiamas naudojantis Kalbos komisijos užsakymu Lietuvių kalbos instituto Kalbos kultūros skyriaus vykdomo projekto „Naujųjų lietuvių kalbos svetimžodžių vartosenos tyrimas: 1998–2008“ medžiaga, šio instituto Leksikografijos centro ir Kalbos komisijos sekretoriato darbuotojų iš įvairių šaltinių renkama duomenimis, VLKK konsultacijų banko informacija. Sąrašą dalimis svarsto Kalbos komisijos išplėstinė Žodyno pakomisė.

Vadovėlių vertinimas

Vadovėlių vertinimo pakomisė apsvaustė 47 bendrojo lavinimo vadovėlius (kai kurie vadovėliai kelių dalių, iš viso apsvaustytos 74 vadovėlių rankraščių knygos, iš jų 4 perleidžiamų vadovėlių rankraščiai). Kalbos taisyklumą patvirtinanti žyma iš karto suteikta 53 knygoms, 17 knygų grąžinta leidykloms taisyti (3 knygos grąžintos net tris kartus) (žr. 3 diagramą).

3 diagrama

Visiškai atmestų vadovėlių (kurie trečią kartą neatitiktų taisyklingumo reikalavimų) 2010 m. nebuvo. Tokių vadovėlių nėra jau antrus metus, taigi 2009 ir 2010 metų vadovėlių rengimas, palyginti su 2007 ir 2008 metais, labai pagerėjęs. Tai matyti ir iš ekspertų pateiktų vadovėlių rankraščių recenzijų. Vadovėliuose paliekama mažiau kalbos klaidų, terminijos tvarkybos trūkumų, skyrybos pažeidimų, nurodytų ir išanalizuotų Vadovėlių rankraščių kalbos apžvalgoje, parengtoje ir leidykloms išsiųstoje 2009 m. Leidyklų redaktoriai ir autoriai tapo atidesni rengiamų vadovėlių tekstų kalbai. Tačiau vadovėlių rankraščiuose vis dar pasitaiko didžiųjų kalbos klaidų, iš jų dažniausios yra linksnių ir formų vartojimo klaidos.

6. Kiti darbai

Kalbos komisija dar 2004 m. yra atkreipusi Teisingumo ministerijos dėmesį į kalbos ekspertizių teismuose problemą.

Į Valstybinę lietuvių kalbos komisiją dažnai kreipiasi advokatai ir teisėjai su prašymu atlikti Lietuvos Respublikos teisės aktų, privačių juridinių asmenų sandorių formuluočių, žiniasklaidos tekstų ir pan. kalbos ekspertizę arba suteikti specialisto konsultaciją. Tačiau Kalbos komisija veikia pagal Valstybinės lietuvių kalbos komisijos įstatymą, nenustatantį jai teismo ekspertizės įstaigos funkcijos. Pagal Teismo ekspertizės įstatymo 3 str. 3 d. eksperto funkcijas atlieka arba Lietuvos teismo ekspertizės centras, arba teismo ekspertai – asmenys, turintys teismo eksperto kvalifikaciją ir įrašyti į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą.

2010 m. balandžio 8 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė nutarimą Nr. XI-731 „Dėl valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2008 metų veiklos ataskaitos“, kuriame Teisingumo ministerijai ir Teisėjų tarybai siūloma parengti ir priimti teisės aktus, reglamentuojančius kalbos ekspertizių teikimą.

2010 m. gegužės 19 d. Komisija pakartotinai išsiuntė Teisingumo ministerijai raštą dėl kalbos ekspertizių teikimo. Rašto kopija išsiųsta ir Teisėjų tarybai. Pasiūlyta problemą spręsti organizacinėmis priemonėmis – įtraukti į Teisingumo ministerijos sudaromus teismo ekspertų sąrašus lietuvių kalbos specialistų ir (arba) papildyti Lietuvos teismo ekspertizės centro ekspertizių nomenklatūrą tekstų turinio kalbine ekspertize.

Teisėjų taryba su Kalbos komisijos siūlymu supažindino Lietuvos teismus ir, įvertinusi teismų pateiktą informaciją, 2010 m. birželio 19 d. atsakyme nurodė, kad dauguma teismų pritaria Lietuvos Respublikos Seimo siūlymui teisės aktais reglamentuoti kalbos ekspertizių skyrimą.

Teismų nuomone, ateityje daugės bylų, kuriose bus reikalingos kalbos ekspertizės, todėl jie pritaria Valstybinės lietuvių kalbos pasiūlytam problemos sprendimo būdai – į teismo ekspertų sąrašą įtraukti lituanistus ir kitų kalbų specialistus iš visų Lietuvos regionų.

Teisingumo ministerija 2010 m. liepos 27 d. rašte informavo, kad „Lietuvos teismo ekspertizės centre atliekama lingvistikos (autorystės) ekspertizė apima VLKK apibrėžto pobūdžio kalbos ekspertizę ir sprendžia VLKK nurodytus kalbos ekspertizės uždavinius. Tokio turinio ir apimties lingvistikos (autorystės) ekspertizė, atliekama LTEC, tenkina teismų poreikius.“

Akivaizdu, kad Teisingumo ministerijos išvada iš esmės neteisinga: Teisėjų tarybos rašte teigiama, jog teismų poreikius tenkina tik vienos rūšies kalbos ekspertizė, atliekama LTEC (autorystės nustatymo ekspertizė), tačiau turinio kalbinės ekspertizės centras neatlieka.

Apibendrinant galima teigti, kad į minėto Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo siūlymus nebuvo atsižvelgta – Lietuvos teismo ekspertizės centro ekspertizių nomenklatūra nebuvo papildyta tekstų turinio kalbine ekspertize, o į Teisingumo ministerijos sudaromus teismo ekspertų sąrašus neįtraukta lietuvių kalbos specialistų.

Parengti ir išsiųsti raštai Teisingumo ministerijai, Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui bei Seimo Teisės departamentui dėl ne visada pagrįsto teisės aktų kalbos sudėtingumo, dėl kurio teisės normos kartais yra nesuprantamos. Problema išryškėjo nagrinėjant Kalbos komisijai pateiktą asmens prašymą paaiškinti Civilinio kodekso 6.6 str. 3 d. vartojamą terminą *preziumuoti*, nes jokiame žodyne šio veiksmažodžio nėra, o iš kodekso konteksto termino reikšmė sunkiai suprantama. Teisingumo ministerijos atsakyme pateikta nuomonė, kaip turėtų būti suprantamas terminas *preziumuoti*, o kitų dviejų minėtų institucijų atsakymuose apsiribota bendromis frazėmis apie teisės kalbos specifiką.

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės paprašyta patikslinti 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo lapo 14 klausimą, kad galima būtų nurodyti ne vieną, bet kelias gimtąsias kalbas, nes tokia galimybė leistų tiksliau įvertinti Lietuvos gyventojų kalbines nuostatas. Į prašymą atsižvelgta.

Kreiptasi į šalies aukštųjų mokyklų rektorius, kad pagal naująją studijų politiką keičiant studijų programas, mažinant bendrųjų universitetinių dalykų skaičių nebūtų atsisakyta specialybės kalbos dėstymo.

Atkreiptas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos dėmesys į įvairuojančius ir kartais netiksliai restruktūrizuojamų ligoninių pavadinimus, pasiūlyta nustatyti ar bent rekomenduoti ligoninėms, kokie turėtų būti naujieji pavadinimai.

Pagal Europos Komisijos Generalinio vertimų departamento Daugiakalbystės ir vertimų tyrimų padalinio atliekamo tyrimo „Įstatymų leidyba ES daugiakalbėje aplinkoje“ programą sudarytą klausimyną parengtas atsakymas apie ES institucijų vertimo padalinių ir Lietuvos institucijų bendradarbiavimą vertimo klausimais.

Kalbos komisijos užsakymu sukurto lietuviško kompiuterinio šrifto „Palemonas“ darbo grupė, bendradarbiaudama su Medievistinių unikodo šriftų bendruomene (*Medieval Unicode Font Initiative*, toliau – MUFİ), sukūrė seniesiems raštams kaupti ir skelbti skirtą šrifto atmainą pavadinimu „Palemonas MUFİ“ (žr. <http://www.mufi.info/fonts/>). Šis medievistinis šriftas sukurtas lietuviško šrifto „Palemonas“ pagrindu, pašalinus nevartojamus ženklus ir įtraukus daugiau kaip 2500 naujų keturių stilių ženklų. MUFİ bendruomenė naująjį šriftą sutiko labai palankiai.

2010 m. rugpjūčio mėnesį Kalbos komisija ir svetainės Skaityklė.lt šeimininkė UAB „Nextmedia LT“ pasirašė sutartį dėl „Palemono“ šrifto naudojimo elektroninių knygų leidyboje ir prekyboje: Kalbos komisija suteikė šiai bendrovei teisę platinti originalų lietuvišką šriftą „Palemonas“ kartu su nemokamai platinamomis el. knygų rinkmenomis ir su el. knygų rinkmenomis, kurios platinamos kaip komerciniai produktai (parduodami). Daugelis „Skaityklėje“

siūlomų knygų skelbiamos „Palemonu“. Jas galima atidaryti ir skaityti kompiuteryje, mobiliajame telefone ar specialiame el. knygoms skaityti skirtame įrenginyje – elektroninių knygų skaityklėje.

Per metus gauti 574 raštai (iš valstybės ir savivaldybės institucijų – 461, iš fizinių asmenų – 79, iš privačių įmonių – 23, iš visuomeninių organizacijų – 9), išsiųsti 645 raštai (gauta ir išsiųsta beveik po 200 raštų daugiau nei 2009 m.). Iš kalbos programas vykdančių institucijų gauta 912 raštų, išsiųsta 319 raštų.

7. Informacinė veikla

Informacija svetainėje

2010 m. metais Kalbos komisijos svetainėje *vlkk.lt* lankytasi daugiau kaip milijoną kartų, vidutiniškai per dieną apsilankoma 2,8 tūkst. kartų. Daugiausia lankytojų iš Lietuvos (93 proc.), iš kitų šalių dažniausiai užsuka Europos Sąjungos institucijų Liuksemburge ir Briuselyje darbuotojai, taip pat Jungtinės Karalystės, JAV, Vokietijos, Lenkijos (apie 4–4,5 tūkst. apsilankymų), Estijos, Latvijos, Airijos, Norvegijos, Danijos (apie 1,5–3 tūkst. apsilankymų) gyventojai. Du trečdaliai lankytojų svetainėje lankosi nuolat, 14 proc. per metus lankėsi daugiau kaip po 200 kartų.

Svetainę sudaro daugiau kaip 10 tūkst. puslapių. Per metus atversta daugiau kaip 4,5 mln. puslapių. Kiekvienas lankytojas vidutiniškai atsivertė 4,5 psl. ir svetainėje užtruko 6 min. Dažniausiai per vieną apsilankymą peržiūrimi 1–3 puslapiai (tačiau per 3 proc. apsilankymų peržiūrima daugiau kaip 20 puslapių iš karto).

Svetainėje gausu įvairios informacijos, todėl lankytojai aktyviai naudojami paieškos įrankiais, sąsajomis. Su paieška susiję 46 proc. peržiūrų.

Teminiuose svetainės skyriuose nurodomi aktualūs teisės aktai, kalbos taisyklės, pateikiami jų komentarai, nuorodos į šaltinius, patariama taisyklėse neaptais klausimais. Iš skyrių lankomiausias Konsultacijų bankas. Kiti skyriai pagal lankomumą – „Didžiosios klaidos“, „Nutarimai“, „Nuorodos“, „Diskusijos“. Iš teminių „Nutarimų“ poskyrių skaitomiausi „Svetimvardžiai“, „Asmenvardžiai“, „Skyryba“. Skyrybos taisyklės – pastaraisiais metais skaitomiausias Kalbos komisijos nutarimas.

Iš naujienų, kaip paprastai, daugiausia dėmesio sulaukia pranešimas apie rašybos ir skyrybos ypatumus Nacionalinio diktanto konkurso I turo diktanto tekste.

2010 metais paskelbti 167 pranešimai, išsiųsti 34 naujienlaiškiai. Naujienlaiškiuose pateikiami saitai į naujausius svetainės pranešimus, pridėdama papildomos informacijos, pvz.: naujų kalbos konsultacijų sąrašas, žiniasklaidoje paskelbtų kalbos straipsnių sąrašas (iš diskusijų temos **Spaudožvalga*), atkreipiamas dėmesys į artėjančius kalbinius renginius, svetainėje užduodamus klausimus, pateikiami apklausų rezultatai ir kt. Metų pabaigoje naujienlaiškį prenumeravo 1173 abonentai (per 2010-uosius užsiregistravo 141 naujas abonentas).

Diskusijų skyriuje lankomiausios temos *Pavardės kilmė* ir *Spaudožvalga*. Pirmoji rodo piliečių susidomėjimą asmenvardžiais, antrojoje skelbiamos nuorodos į internetinėje žiniasklaidoje pasirodžiusius straipsnius, reportažus ir žinutes, kuriose aptariami kalbos dalykai ar apie juos užsimenama (per metus pateiktos 385 nuorodos į žiniasklaidos pranešimus). Iš viso per metus lankytojai sukūrė 259 naujas diskusijų temas.

Apklausoje skyriuje „Klausime“ pernai užduoti 48 klausimai: surengti tautinio veiksmožodžio rinkimai, klausta nuomonės apie gatvių pavadinimus ir jų suteikimo procedūrą, apie Nacionalinio diktanto konkurso tekstus, prašyta siūlyti svetimžodžių pakaitų.

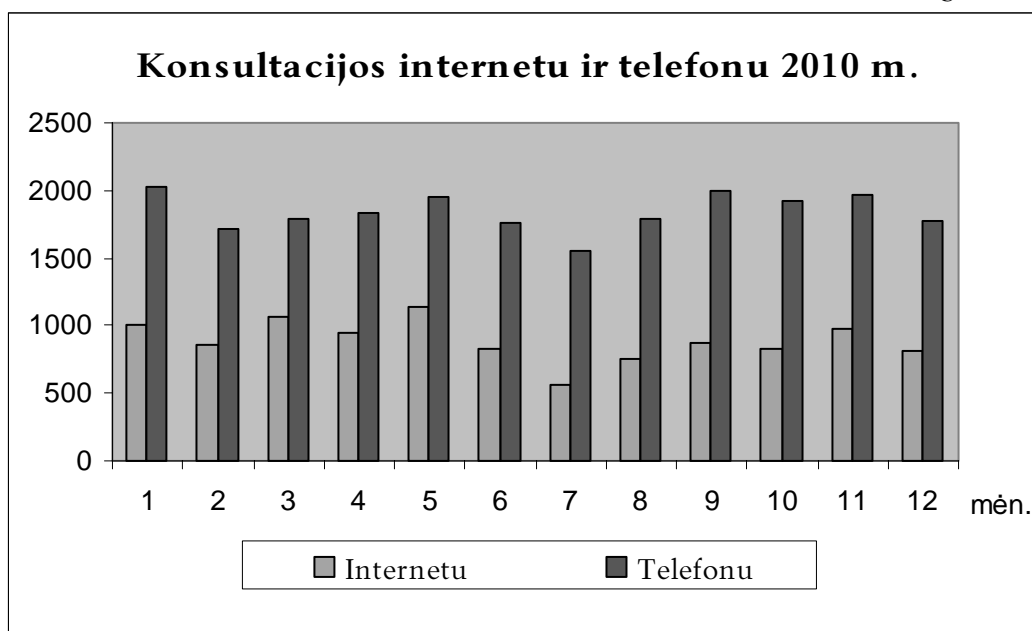
„Palemono“ šrifto puslapis aplankytas 17,9 tūkstančių kartų.

Svetainė toliau tobulinama ir nuolat atnaujinama.

Kalbos konsultacijos

Iš viso 2010 m. suteikta apie 36 000 kalbos konsultacijų, iš jų internetu apie 13 200, telefonu apie 22 800 (žr. 4 diagramą). Per dieną atsakoma maždaug į 135 klausimus.

4 diagrama

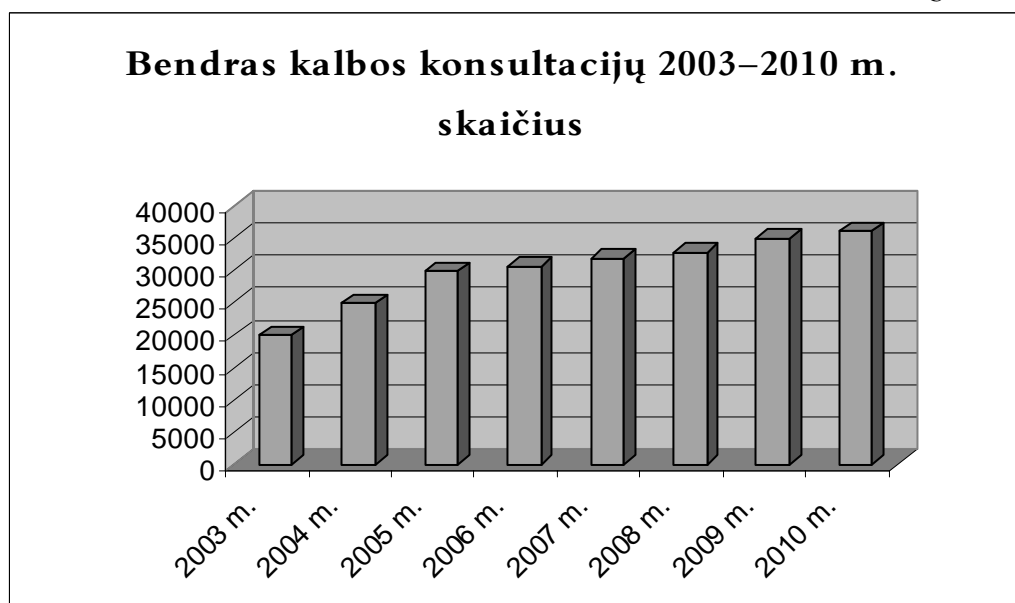

Žodinės konsultacijos sudaro daugiau negu pusę (per 60 proc.) bendro kalbos konsultacijų skaičiaus (telefonu konsultuojama pusę darbo dienos). Per pusdienį telefonu vidutiniškai atsakoma į 80 klausimų.

Daugiausia klausimų pateikia valstybės ir privačių įmonių stilistai, redaktoriai, vertėjai, raštus rengiantys įstaigų ir įmonių darbuotojai, dažnai kreipiasi mokytojai, moksleiviai, studentai. Internetu konsultuojasi Europos Sąjungos institucijose dirbantys vertėjai ir redaktoriai (atsakyta į per tris šimtus jų atsiųstų klausimų).

Bendras konsultacijų skaičius kiekvienais metais didėja (žr. 5 diagramą).

5 diagrama

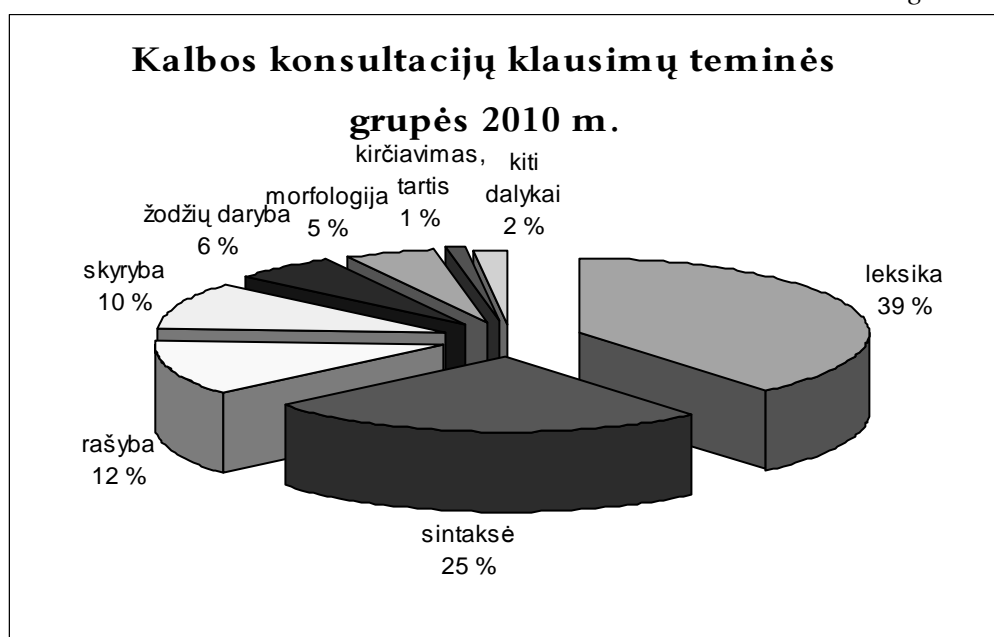

Internetiniame Kalbos konsultacijų banke 2010 m. lankytasi 799 520 kartų (253 830 lankytojų). Apibendrinti banko lankytojų 2010 metais atliktos paieškos ir pateiktų užklausų

rezultatai rodo, kad 2010 metais dar padaugėjo leksikos (ypač svetimžodžių) klausimų – jie sudaro 39 proc. visų klausimų. Domėtis leksika paskatino patvirtintas Svetimžodžių atitikmenų sąrašas, suaktyvėjęs svetimžodžių lietuviškų atitikmenų svarstymas. Kalbos konsultacijų grupė iš konsultacijų medžiagos svarstyti Žodyno pakomisei pateikė 79 svetimžodžius.

Antroji vieta pagal paieškos ir užklausų dažnumą tenka sintaksės klausimams, toliau – rašybos ir skyrybos, žodžių darybos ir kiti klausimai (žr. 6 diagramą).

6 diagrama

Kas mėnesį apibendrinami banko lankytojų atliekamos paieškos rezultatai, sudaromas visuomenei aktualiausių klausimų dvidešimtukas, jis skelbiamas svetainės „Naujienu“ skyriuje.

Kalbos konsultacijų banko bazė per metus papildyta daugiau nei 450 naujų įrašų, dabar banke yra per 9 000 antraštinių žodžių. Banko įrašai nuolat atnaujinami ir redaguojami. Tikslinti įrašus padeda ir Konsultacijų banko lankytojai – jie komentaro skiltyje pateikia pastabų, aktualios informacijos, pagal kurią įrašai pildomi ar koreguojami (pagal lankytojų pastabas 2010 m. koreguota 60 įrašų).

8. Renginiai

Sausio mėnesį UAB „Diena Media Web“, Valstybinė lietuvių kalbos komisija ir AB „Tilde IT“ paragino interneto portalų *diena.lt*, *kauno.diena.lt* ir *klaipeda.diena.lt* skaitytojus pranešti apie šių portalų tekstuose pastebėtas gramatikos, stiliaus ar kalbos kultūros klaidas. Per kelias savaites skaitytojai jų aptiko daugiau nei tris šimtus. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos specialistai pakomentavo visas skaitytojų rastas klaidas ir išrinko klaidų klaidą pastebėjusių skaitytojų ir aktyviausių klaidų ieškotojų. Projekto nugalėtojai apdovanoti lietuviška programine įranga „Tildės biuras 2009“.

Kalbos komisija prisidėjo Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje rengiant parodą „Gyvenimas gimtajai kalbai“, skirtą akademiko Zigmo Zinkevičiaus 85 metų jubiliejaus proga.

Vasario 22–26 dienomis vyko trečiasis lietuvių kalbos konkursas „Švari kalba – švari galva“ (organizatoriai – AB „Tilde IT“, Švietimo ir mokslo ministerija, Valstybinė lietuvių kalbos komisija, ryšių su visuomene agentūra Strateginių komunikacijų centras). Konkurso tikslas –

skatinti moksleivius elektroninėje terpėje vartoti lietuviškus rašmenis ir taisyklingą lietuvių kalbą. Konkursas tampa vis populiarenis, 2010 m. jame dalyvavo aštuoni su puse tūkstančio 6–10 klasių moksleivių iš visos Lietuvos. Konkurso dalyviams buvo parengta per 6000 užduočių.

Konkurso prizininkai ir jų lietuvių kalbos mokytojai pagerbti Lietuvos Respublikos Seimo rūmuose vykusios apdovanojimo ceremonijos metu.

Konkurso „Švari kalba – švari galva“ organizatoriai lietuvių kalbos žinias patikrinti pirmąkart pakvietė ne tik moksleivius, bet ir būrį žinomų dainininkų, aktorių, žurnalistų. Jie užduotis atliko Vilniaus universiteto Filologijos fakultete. Organizatorių nuomone, garsenybės savo pavyzdžiu skatins visuomenę elektroninėje terpėje vartoti lietuviškus rašmenis ir taisyklingą kalbą.

2010 m. balandžio 7 d. Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto ir Seimo Europos informacijos biuro surengtoje diskusijoje „Lietuvių kalbos konstitucinis statusas po Lisabonos sutarties įsigaliojimo“ I. Smetonienė skaitė pranešimą „ES institucijų lietuvių kalba – lietuvių kalbos atmaina?“

Lietuvos moksleivių sąjunga, padedama Lietuvių kalbos instituto „Lituanistikos židinio“, Švietimo ir mokslo ministerijos ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos, pakvietė jaunimą dalyvauti konkurse „Kalbą kuriu AŠ“. Mokiniai kūrė filmukus, atskleidžiančius, kaip gimtosios kalbos žodžiai gali pakeisti svetimybės.

Kalbos komisija naujienų portalui „Delfi“ pateikė dvi dešimtis naujųjų svetimžodžių, kuriems portalo lankytojai siūlė lietuviškus atitikmenis. Geriausi siūlymai bus įtraukti į Kalbos komisijos rengiamas naujųjų svetimybų pakaitų rekomendacijas.

Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisijos balandžio 21 d. posėdyje tema „Lietuvių kalbos išsaugojimas globalios visuomenės aplinkoje“ pranešimą apie lietuvių kalbos politikos kryptis skaitė Kalbos komisijos pirmininkė I. Smetonienė.

Kovo 27 d. vyko pirmasis, gegužės 8 d. – baigiamasis 5-ojo Nacionalinio diktanto konkursas. Pirmojo turo tekstą rašė per 4 tūkstančius dalyvių visose Lietuvos savivaldybėse ir 26 užsienio šalyse. Diktanto dalyviai rinko ir sunkiausios rašybos žodį – toks jiems pasirodė *sūkurys*. Kalbos komisijos svetainės lankytojai per laikotarpį tarp dviejų konkurso turų išrinko tautinį dvidešimtmečio veiksmąžodį – *emigruoti*. Kalbos komisija buvo renginį organizavusio savaitraščio „Atgimimas“ partnerė.

Birželį Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, Valstybinė lietuvių kalbos komisija ir interneto svetainė www.lietuviskai.lt paskelbė interneto lietuvinimo akciją – raginta kuriamų interneto svetainių pavadinimuose vartoti lietuviškas raides, o be jų sukurtus pavadinimus keisti. Akcijos metu (iki rugsėjo 1 d.) Lietuvos televizija ir Lietuvos radijas skelbė sulietuvintas interneto svetaines.

Spalio 1–8 d. vykusiame nacionalinės dramaturgijos festivalyje „Versmė“ Kalbos komisijos diplomu už taisyklingą ir raiškią kalbą apdovanotas aktorius Algirdas Latėnas (Žygimantas Jono Vaitkaus režisuotame spektaklyje „Barbora ir Žygimantas“). Festivalio vertinimo komisijoje dirbo Kalbos komisijos vyriausioji specialistė Aurelija Dvylytė, ji vertino aktorių kalbą.

Lapkritį Irena Smetonienė dalyvavo Europos nacionalinių kalbų institucijų federacijos (EFNIL), kurios narė yra Kalbos komisija, konferencijoje. Graikų kalbos centro Salonikuose surengtos konferencijos tema – „Kalba, kalbos ir naujosios technologijos“. Konferencijos dalyviai klausėsi graikų, prancūzų, ispanų, vokiečių, estų, švedų pranešimų apie kalbos išteklius, diskutavo dėl naujo europinio projekto META NET.

Lapkričio 26 d. Briuselyje Europos Komisijos Vertimo raštu generalinis direktoratas surengė konferenciją „Aiškiaus ir sklandaus rašymo iniciatyvos Europoje“ (*Clear Writing throughout Europe*). Tai buvo vienas iš Europos Komisijos 2009 m. pradėtos kampanijos „Rašykime aiškiai ir glaustai“ renginių. „Aiškūs ir glausti teisės aktai gali pagerinti Europos

Sąjungos įvaizdį, padėti sutaupyti laiko ir kartu padidinti vertėjų ir kitų darbuotojų darbo našumą. Aiškių, lengvai suprantamų tekstų rengėjai prisideda prie geresnio teisinio reguliavimo ir demokratijos sklaidos šalyje“ – taip nusakoma šios kampanijos esmė. Konferencijoje Briuselyje kartu su Švedijos, Vokietijos, Lenkijos, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Portugalijos atstovais dalyvavo ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos sekretoriato darbuotojos Aistė Pangonytė ir Gita Kazlauskaitė.

Lapkričio 26 d. Valstybinėje lietuvių kalbos komisijoje lankėsi visuomeninės Lietuvių kalbos gynėjų sąjungos atstovai. Su sąjungos pirmininke Jūrate Voloskevičiene, Seimo nariu Gintaru Songaila, kitais sąjungos nariais aptarti valstybinės kalbos teisinio reglamentavimo, lietuvių kalbos mokymo ir kiti aktualūs klausimai, tartasi dėl bendradarbiavimo galimybių.

2010 m. gruodžio 10 d. Lietuvių kalbos instituto organizuotame seminare „Iš kalbos vartojimo praktikos“ Alvydas Umbrasas skaitė pranešimą „Teisės terminų tvarkyba (žodynai, duomenų bazės).“

I. Smetonienė ir J. Palionytė skaitė pranešimus Rudaminos gimnazijoje vykusioje Vilniaus rajono mokytojų konferencijoje, I. Smetonienė dalyvavo kalbos renginiuose Kazlų Rūdos savivaldybės bibliotekoje ir Rietavo Lauryno Ivinskio gimnazijoje.

Komisijos pirmininkė

Irena Smetonienė